

РЕЦЕНЗИЯ

**върху дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
в професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна
педагогика)“**

**на тема: *Интеркултурното образование при модернизацията на
гръцките средни училища***

**Автор: Георгиос Аристидис Паласкас
Факултет по науки за образованието и изкуствата
при СУ „Св. Климент Охридски“
Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“
Научен ръководител: проф. дн Божидар Ангелов**

Данни за дисертанта и докторантурата

Георгиос Паласкас реализира докторантурата си в редовна форма с обучение на английски език в професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика) към катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на Факултета по науки за образованието и изкуствата при Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Записан е със Заповед на Ректора на СУ - РД 20-1039 от 15.07.2016 г. От удостоверението за положени изпити по време на обучението (издадено от ФНОИ № 23 от 24.03.2022 г.) е видно, че дисертантът е положил успешно докторантски минимум по специалността, докторантски минимум по английски език, както и изпити по специализираните предмети – Образователни науки и интеркултурно образование, Сравнително предучилищно образование, Методология за разработване на дисертационен труд по проблематиката на предучилищното образование, като са придобити необходимите кредити. Отписан е с право на защита със Заповед РД 20-395 от 12.02.2021 г., считано от 15.07.2019 г.

Към документацията е представен протокол от проверка на оригиналността на дисертационния труд на Георгиос Паласкас, изготвен от научния ръководител проф. дн Божидар Ангелов. На база на получения Доклад за сходство на текста на дисертационния труд в система за превенция срещу плагиатство, генерираният отчет за сходство на текста показва: при по коефициент на сходство 1, който не трябва да надвишава 50 %, в дисертационния труд се констатира 23,96 %; при коефициент на сходство 2, който не трябва да надвишава 5 %, се констатира леко завишение – 7,66 %; коефициент на цитатите не трябва да надвишава 20 % - констатира се 3,59 %. Приложено е и становище от научния ръководител, съобразно процедурата в СУ за предотвратяване на плагиатство в дисертационни трудове, в което той удостоверява, че откритите сходства в дисертационния труд са регламентирани и не носят признаци на плагиатство. Представен е и документ от система за антиплагиатство в СУ, свързан с проверка за манипулация на текста на труда.

Автобиографията на Георгиос Паласкас разкрива неговата професионално-практическа активност и опит в посока на дисертационната проблематика. Той работи като учител на деца от 6 до 12 години и на деца със специални образователни потребности в различни градове на Р. Гърция в периода 2018-2021 г. - опит, който се явява добра основа за задълбочено проучване на проблема за потребностите от модернизация на гръцките средни училища чрез реализиране на интеркултурно образование.

Образователната компетентност на Паласкас също предопределя посоката и разширява хоризонта на неговите изследователски търсения относно предизвикателството за модернизиране на образователната система в Гърция за интегрирането на деца-мигранти, а именно: той притежава бакалавърска степен с квалификация по начална педагогика от

Университета в Янина, Гърция (2013 г.); придобива магистърска степен по специална педагогика в СУ „Св. Кл. Охридски“, България (2014 г.); завършил е Държавния университет в Тесалия, Гърция с бакалавърска степен в областта на физическото възпитание и спорта (2014 г.).

Може да се каже, че професионалната биография и образователната подготовка на Георгиос Паласкас пряко кореспондират с темата на дисертационния му труд, говорят за целенасоченост в интересите, като научните му търсения се явяват логично продължение на преподавателската и творческата му активност.

Владее гръцки и английски език, което дава възможност за проучване на проблема на широка основа.

Структурни параметри и съдържателни характеристики на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем 171 страници, изграден е от увод (въведение), теоретична и емпирична част - със съответните акценти, разгръщащи и обосноваващи проблема, резултати от изследването, заключение и използвана литература в обем от 180 източника на английски език - съвременна и фундаментална литература по проблема на изследване. Резултатите от изследването са представени в 60 таблици и 67 графики към текста на дисертацията.

В увода е аргументирана научната и обществената значимост на проблема за интеркултурното образование, като фундамент за модернизацията на училищата в съвременната епоха и конкретно в гръцките средни училища. Авторът се позовава на текстове на Съвета на Европа, на Европейския съюз за значението на термина „интеркултурен“, като още тук в увода предпоставя необходимостта от научно уточняване на понятието „интеркултурност“.

Въз основа на анализа на различни тези и концепции, Паласкас приема, че интеркултурализмът се отнася по-скоро до творчески процес,

който предполага приемането на чужди култури чрез насърчаване, създаване и оформяне на общи идентичности, на базата на принципи като взаимодействие, реципрочност и солидарност между хората и като средство за насърчаване на равни възможности в образованието и обществото. Дисертантът приема, че терминът интеркултурализъм изразява взаимовръзката между две различни социални групи и взаимодействието между тях и като термин се съдържа в мултикултурализма. Поставя се тезата, че чрез интеркултурализма, който приема другостта като съществуваща ситуация, се извежда като приоритет създаването на такава училищна среда, която се характеризира с приемане и зачитане особеностите на другия, със създаване на климат за комуникация и сътрудничество, на грижи за осигуряване на равни възможности за достъп до знания, за социален, културен и икономически живот.

В първата част на дисертационното изследване, която е теоретичната му база, е направен научен анализ и концептуални пояснения на понятията мултикултурализъм и междукултурализъм. Изведени са различни модели на междукултурното образование - асимилационен, интеграционен, мултикултурен, антирасистки, междукултурен. На тази база изследването логично е насочено към анализ на междукултурното образование в Гърция, като са обследвани елементите и субектите на образователния процес там, изведена е ролята на учителя и спецификата на учебните програми за постигане на ефективността му. Сполучливо са обследвани интеркултурни образователни методики и практики. Очертана е спецификата на приобщаващото образование и е изведено двуезичето, като проблем в образователния процес в училищата там. На тази база са анализирани стратегии за преподаване в мултикултурен клас, за повишаване ефективността на процеса на адаптиране на учениците, за подобряване на

учебните им постижения и за развиване на личностни и социални качества и умения у тях.

В тази теоретична част авторът обследва и чуждестранния опит в посока ефективно интеркултурно образование, като позовавайки се на неговите постижения, предлага реализирането на специфично обучение на учителите по отношение на интеркултурното образование за по-високи образователни постижения на децата.

Втората част на дисертационния труд е посветена на методологията на емпиричното изследване и представяне на резултатите от проучването. Тук е позициониран научният апарат на дисертационното изследване, който е формулиран адекватно и представлява добра научна основа за организиране и провеждане на изследването. Основната цел е да се обследват мненията и нагласите на учителите към учениците-имигранти в техните училища и класове, като изследователският фокус е върху релациите „родители-имигранти – училище“ и „ученици-имигранти - местни ученици“. Задачите на изследване са свързани с проучване обучението на учениците-имигранти в училище, учебните и дидактически практики, които учителите използват, ролята на учителя и потребностите от целенасочено обучение на педагозите в посока интеркултурно образование. Методите на изследване и за обработка на данните са адекватни на поставената цел и задачи и са надеждни относно резултатите от проучването.

За нуждите на изследването е приложен въпросник (анкета), изграден в 6 части, чатично стандартизиран, с отворени и затворени въпроси, включващи информация относно: демографски характеристики за учителите, връзка на родителите-имигранти с училището, взаимоотношения между учениците-имигранти и местните ученици, училищни постижения на учениците-имигранти, роля на учителя, дидактически практики, нужда от обучение на учителите.

За анализа на данните е използван статистически пакет SPSS v.25, като данните са представени в честоти, проценти, средни стойности и стандартни отклонения по изследваните категории. Използван е непараметричният t-тест и корелацията на Пийърсън. Данните са представени таблично и графично.

Контингент на изследване са 100 учители, от които 58 жени и 42 мъже, с педагогически стаж преобладаващо между 10 и 25 години, с относителен баланс по отношение на наличие или не на следдипломно обучение - 59% към 41%, като такава е процентното съотношение и на посещаваните обучителни семинари по интеркултурно образование, спрямо тези, които не са. Учителите имат преподавателски опит с ученици-имигранти от училището, в което работят - 72% от участниците в изследването, а 57% имат опит с учениците-мигранти като част от класовете им.

Получените резултати сполучливо са интерпретирани в няколко посоки: по отношение връзката на родителите-имигранти с училището; на връзката на учениците от имигрантски произход с местните ученици; относно училищните постижения на учениците от имигрантски произход; ролята на учителя в интеркултурните класове, значението на майчиния език и относно полезността от часовете за допълнително изучаване на гръцки език.

Въз основа на емпиричните изследвания, дисертантът прави сполучливи анализи, като достига до интересни изводи и обобщения, а именно:

- В първото направление на изследване, свързано с отношението на родителите-имигранти към училищните постижения на децата, се констатира заинтересованост към напредъка им и към техните приятели, като по-голяма част от родителите предпочитат децата да се обучават на майчиния език, но да бъдат включени в процеса

на образование и социализация в училище. Важен въпрос, който проучва дисертантът е мнението на педагозите за наличието на помощ от страна на родителите при извънкласните дейности на децата - резултатите сочат, че в това отношение няма ярко заявено становище, като следващият по количествена стойност отговор е - по-скоро да.

- Във втората изследователска линия – връзката на учениците от имигрантски произход с местните ученици, също са установени интересни резултати, даващи възможност да се подобри възпитателния и социализационния процес в училищна среда. Преобладаващо се констатира съвместно изкарване на свободното време в междучасията, голям процент от учителите посочват, че местните ученици седят на един чин с ученици-имигранти, което е предпоставка за сътрудничество в учебния процес. Но има баланс в мненията на учителите по отношение самото сътрудничество в класа, като половината от педагозите, участващи в проучването нито са съгласни, нито не са съгласни, а 43 % са по-скоро са съгласни. Интересно решение е изследването на ценностите на децата. Резултатите, обаче, не дават ясна картина за това, тъй като учителите преобладаващо заявяват неутрална позиция дали местните ученици имат неприемливо отношение към децата от имигрантски произход (подигравки и др.). Поведенческите характеристики на децата също са обект на изследване и анализ: установено е, че половината от изследваната група учители не изразяват конкретно становище по въпроса - дали учениците от имигрантски произход създават конфликтни ситуации, но определено насочват към противоречивост във взаимоотношенията. Съвместните дейности, като игра, забавления в междучасията, са определени по-скоро като положителни във

взаимодействията и отново половината от учителите не изразяват наблюдения.

- Третата посока на изследване, относно училищните постижения на учениците от имигрантски произход, също навежда към интересни резултати, които могат да бъдат в основата на осмисляне на специфични образователни подходи: учителите преобладаващо заявяват, че децата-имигранти изпитват затруднения с уроците по гръцки език, по-малко с тези по математика, физика, история, физическо възпитание.
- Друг фокус на проучване е ролята на учителя в интеркултурния образователен процес, значението от изучаване на майчиния език за учениците-имигранти и мненията на преподавателите за приемните класове за допълнително изучаване на гръцки език. Установява се, че хармоничните взаимоотношения учител-ученик се улесняват от специфичния образователен процес, както и че ролята на учителя е от решаващо значение за успеха на учениците-имигранти в училище; доказана е ролята на майчиния език за подпомагане на образователния процес; направен е интересен паралел по въпроса - на какъв език е добре да се говори в семейната среда: преобладаващо учителите са на мнение, че е по-добре да се говори езикът, на който се обучават в училище. Друга интересна отправна точка на изследване е мнението на учителите, дали родителите на учениците-имигранти трябва да говорят майчиния си език у дома, като педагозите заемат по-скоро неутрална позиция. Важен въпрос, свързан с адаптацията и социализацията на децата в училищна среда е дали т.н. приемни класове за изучаване на гръцки език като втори език допринасят за това. Позицията и в този случай на учителите е предимно неутрална, както и по отношение на мнението на учениците, че

този тип обучение им помага за учебните постижения. Изследва се също въпросът за необходимостта от диференциране на училищата, в които да се обучават деца-имигранти или обучение им да бъде във всички училища. Отговорите на учителите се разпределят сравнително равностойно в двата аспекта, с превес към неутралитет в мненията. Добра отправна посока на проучване е - дали интеркултурните училища осигуряват по-качествено обучение от другите училища, като резултатите сочат, че учителите в голямата си част нямат мнение, но не малък процент от останалите посочват, че по-скоро е така. Установява се, че помощта на местните ученици към децата-мигранти се оценява положително, а ролята на тези ученици се свързва с по-високи учебни постижения за децата-мигранти, като успеваемостта им се повишава, когато няма изявен конфликт. Друг изследователски акцент е въпросът - дали целодневното училище е решение за родителите-имигранти, учителите не могат да преценят, но по-скоро имат неутрално и отрицателно мнение.

В тази част сполучливо е изведена и доказана зависимостта между квалификацията и опита на педагогическите специалисти в работата с ученици-имигранти и отношението на педагозите към проблемите на интеркултурното образование.

Констатираната наутралност в немалка част от отговорите на учителите по много въпроси, води до заключението за нуждата от засилено обучение в посока интеркултурно образование както за учителите, така и за учениците-мигранти и техните родители, както и за включването и на други помагачи специалисти за подпомагане на процесите на адаптация, интеграция и социализация на децата, което може да бъде част от последващи проучвания на дисертанта.

Данни за автореферата и публикациите

Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд с поставен акцент върху методиката и резултатите от проучването.

Публикациите на Георгиос Паласкас по тематиката на дисертационното изследване са три, на английски език. Направени са в специализирани научни сборници за докторантски изследвания на Софийския университет и в научно списание и отразяват проблематиката от дисертационното изследване. Свързани са с интеркултурното образование, като част от модернизацията на гръцките средни училища и като необходим елемент от образователния процес в Р. Гърция, предвид предизвикателството пред образователна система там, като страна, приемник на немалък брой мигранти, в гръцките училища да се обучават голям брой ученици с чуждестранен произход.

Научни приноси

- Изведени, анализирани и обосновани са основни постановки относно същността, съдържанието, методите и подходите за реализиране на интеркултурно образование в училищна среда, като на базата на обследване на чуждестранния опит са диференцирани неговите специфики, съобразно националния образователен контекст в Република Гърция.
- Изведена и аргументирана е значимостта на ролята и функциите на педагогическите субекти, на тяхната квалификация и професионален опит за прилагането на ефективни практики за подобрата адаптация, интеграция и познавателна активност на децата-мигранти в образователния процес в средните училища в Република Гърция.
- Направено е целенасочено емпирично проучване на необходимостта от специфична образователна подготвеност на педагогическите специалисти за реализиране на ефективно

интеркултурно обучение на ученици от имигрантски произход в средните училища на Република Гърция.

- Изведена и обоснована е ролята на родителите за повишаване на ефективността на интеграцията и образователните постижения на децата-мигранти.
- Доказано е, че чрез подходящите методи, подходи, техники и съответната дидактическа обезпеченост на учебния процес, както и чрез специфични педагогически компетенции на преподавателите, ще се повиши качеството на процеса на интеркултурно образование на децата-мигранти и тяхната социализация в новата среда.

Препоръки

Емпиричното изследване може да бъде обогатено с проучване мнението и отношението към образователния процес на родителите и на децата-мигранти. Препоръчвам Георгиос Паласкас да продължи и в бъдеще проучванията си в тази посока и надгради изследванията си със създаване на цялостна концепция за интегрирано взаимодействие на училището и семейството за по-добрата интеграция на децата-мигранти в образователния процес.

Заклучение

Дисертационният труд съответства на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Съдържа значими за теорията и практиката резултати и научни приноси свързани със:

- обследване значението, същностните характеристики, методики и практики на интеркултурното образование за деца-мигранти в световен план и извеждането на конкретиките му за гръцката образователна система;

- извеждане на дидактически подходи, методи, средства и педагогически взаимодействия за повишаване на образователните

постижения на децата-мигранти и за тяхната успешна интеграция в училищния клас и средата;

- аргументиране необходимостта от индивидуализирано отношение на учителите към учениците-мигранти и стимулирането на сътрудничеството между местни ученици и учениците от имигрантски произход чрез съвместни дейности в час и в свободното време;

- извеждане потребността от целенасочена помощ и подкрепа от родителите към децата и значимостта на активното взаимодействие на семейството с училището и учителите;

- доказване полезността на интеркултурната компетентност на учителите за ефективността на образователния процес.

Приведените аргументи ми дават основание да дам **положителната си оценка** за дисертационния труд *„Интеркултурното образование при модернизацията на гръцките средни училища“* и да гласувам за придобиването на образователната и научна степен **„доктор“** от **Георгиос Аристидис Паласкас** в професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)“.

30.08.2022 г.

Рецензент:

Велико Търново

/Проф. д-р Розалия Кузманова-Карталова/